

կամը կը կազմեն լուսատու ջահը յոյսի ու յոյսի տենչացող ընկերութեանն Անդր- շիրիմեան վարձատրութեան կամ պատիժի մը գաղափարը կը թելադրէր հաւատա- ցեալին պարտականութեան կատարումը: Գիտութիւնը զայն ժխտելով կը հաստա- տէ թէ ընտելեալ կ'անմահացնէ միայն տեսակը՝ առանց նկատելու անհատը: Ժըն- տումները կը խաչաձեւն զիրար. կը մնայ միայն նկատի ունենալ ներկայ կեանքը: չօրօրուիլ ապագայի անստոյգ հեռանկար- ներով: Մարդը կը դառնայ այն ատեն ինքն իր կուռքը, ինքն իր աստուածը, որուն առջև ծնրադրելու են Պետութիւն և ընկերութիւն: Այս պատահեցաւ անցեա- լին փառապանծ Յունաստանի մէջ՝ երբ լքուեցան թերափները, մեռելներու պաշ- տամունքը՝ խարխալը յոյն քաղաքին, ինչ- պէն ցոյց կու տար առաջին անգամ Յիւս- թէլ նոր Գուլանթ: Նախկին աւանդութիւն- ները բանականութեան բովէն անցնելով՝ կորսնցուցին իրենց արժէքը, զոր կը պա- հէին՝ երբ յոյն միտքը կը գտնուէր տա- կաւին իր զարգացման փուլերուն մէջ: Սոփիստներու հոյլ մը պիտի տար վերջին հարուածը այդ նուիրական գաղափարնե- րուն, քանդելով բարւոյն, իրաւունքին, պարտականութեան, Նախախնամութեան, ապագայ կեանքի ըմբռնումները՝ եթէ Սո- կրատ չկառուցանէր անցեալի բեկորներով բարոյական նոր շէնք մը: Դարեր վերջ նոյնը պատահեցաւ Հռոմայեցիներուն և Վերածնութեան ժամանակ: Նոյնը կը պա- տահի նաև այսօր. կ'ապրինք մենք ալ փոխանցման շրջանի մը մէջ ուր կը ժրխ- տուի ամէն բան: Մարդկութեան մէջ մեծ մասն ապրեցաւ ըրիստոնէական հաւատ- քով, որով բարձրացաւ քաղաքակրթու- թեան վերին մարզերուն, որ կազմեց ա- մէնէն անխառն հրճուանքները, ամէնէն խորիստ փառքերը: Այսօր շատերու հա- մար ըրիստոնէութիւնը կը հաւաքէ իր վերջին ստուերները, կ'անհետանայ իրիկ հաւատը և պիտի կազմէ առ առաւելն իմաստասիրական վարդապետութիւն մը: Աշխարհ կը բնաշրջի անյեղի ճակատա-

գրով մը: Անցեալի սկզբունքները, որոնք «ճամբու ընկերներն եղան մարդկութեան», պատրանքներ են միայն, Նիւթ և հոգի, կամք և հաւատք, մէկ խօսքով բովանդակ տիեզերքը միջնաբանութեամբ մը կը վա- ռուի անհրաժեշտութեան օրէնքով՝ առանց վախճանի, առանց սկիզբի:

(Շարունակելի)

ԻՐԱՆԻ ԳԱՐԻԿԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՀԱՆՐԵՍՆԵՐ

ՕՏԱՐ ԵՐԿՆՔԻ ՏԱԿ

— 0 —

Հիմարդիս տարեգարձը է Ս. Ղազար. — Ի Ֆիէս- սոյ. — Հայ Որբերն է Վեհեթի. — Մուրադ - Իսա- փայիկ տարեկան յիշատակը. — Ս. Աթանասի տոնը:

Անմահներու գաւառը փոխադրուած հո- յակապ դէմքի մը տարեկան յիշատակը զարմանալի ազդեցութիւն մ'ունի մարդուս վրայ. կարծես անոր պերճափայլ հոգին թռիչ մ'առնելով անորաշխարհէն դէպ ի մահկանացուներուն հովիտը՝ պաշտօնական այց մը տուեր ու կը կլին վերակենդանի կայանը երկնային յաւերժական փառքե- րու...

Ո՛վ որ Ապրիլ 29—ին ներկայ եղաւ չընաղ լճակիս մէջն հանգչող հայ կղզե- կիս հանդէսներուն՝ ապահով նոյնն ըզ- գացած է:

Փառաքանութեան օր մ'էր ստուգիւ- մանաւանդ թէ համակ օրհնութիւն մ'էր ուղղուածը դէպ ի Այն՝ որ Ազգիս շնորհած էր լուսատու ջահ... Միութեամբ մը, որուն նշուլագեղ ճաճանչները՝ իբր ճառագայթ- ներ ցուլացիկի՝ մեզի՝ կ'երկարին երկդար- եան ժամանակի մը խորքէն, լուսազար- դելով հայ հորիզոնը, Հայութիւնն ամբողջ՝ իր կրօնքով, իր մատենագրութեամբ:

Յարափոփոխ և անձրեալից շրջանէ մը վերջ՝ կատարուելից հանդէսներուն միթէ այլաբանական պատկերներ չէին սոյն խոստմալից օրուան բոսորագեղ արշալոյ-

սը, աւետարտութեամբ՝ կղզեկիս զուարթածայն սարեակնեւու փալիւլուն մօղիսներով՝ Նոյն՝ պէս էին արփենի ջահով լուսավառ երկինքը, դալարագեղ ծառերու և ծաղիկներու հմայքոտ տեսիլն ու ճակկիս հոգեզուարճանորդութիւնը. վերջապէս՝ իր գեղոյն գէնիթն հասնող գարունը:

Աւետաւան սովորական ժամերգութիւններէն թէչ վերջ պիտի սկսէր ժամը 9¹/₂ին ձայնաւորը, պարզ կիրակնօրեայ՝ բայց փառաշուք վեհութեամբ մը: Կը հասնէր Գերպ. Կոստանդին իբրև ներկայացուցիչ Լաֆոնդէն Միր. Պատրիարքին, որ այդ օր թեմական գործերով պիտի բացակայէր քաղաքէս: Հետզհետէ կը հասնէին Վենետիոյ և Լիտուի, հայ ընտանիքները, Մ — Ռ. Վարժարանի Տեսչութիւնը աշակերտներով հանդերձ, ինչպէս նաև օտարազգի բարեկամներ և այլք:

Որոշեալ ժամուն հայկական պատարագը մեծահանգէս կատարուեցաւ Մայրավանքիս տաճարին մէջ: Չանգակնեւու խանդավառ ձայները կարծես կը մրցէին ծիծաղկոտ բնութեան բազմաբուռեւտ երգչներուն հետ՝ մինչ միւս կողմանէ աշտարակին վրայ կը ծածոնէր հայ եռագոյնը՝ միշտ յուսալից և հովի դէմ անկրեւի՛...

Չայնաւորին պիտի յաջորդէր գեղատեսիլ ու շքեղ զրատան մէջ Ակադեմական հանդէսը: Հոն՝ խորը՝ թաւշեայ կերպասներու միջև պատրաստուած էր զահ մը, ուսկից Մխիթարայ սպիտակափառ կիսանդրին՝ քաղցրաբայր ու երփներանգ ծաղիկներու մէջէն շատ աւելի վսեմ և խօսուն երևոյթ մ'առած էր: Հանդիսականներուն համար աթոռներ պատրաստուած էին. յատուկ վայր մ'ալ սահմանուած էր Մ — Ռ. փայլէեան Նուագախումբին: Ժամը 11ին արդէն գրատունը լի էր ազգայիններով և բարեկամներով. զանգակի հրաւերին՝ հանդիսավայր կը մտնեն Պատր. Ներկայացուցիչը, Հ. Աթոռակալ Վ. և բոլոր վարդապետները:

Հանդէսը կը բացուի մեծին Մխիթարայ ուղղուած գրաբար ներբողով մը, զոր կարդաց Հ. Վահան Թովհաննէսեան, կը

սկսի՝ պատկերելով իր դիմաց «Մխիթար և Մասիս դէմ առ դէմ կանգնեալք անշարժ» և կը խորհրդածէ. «Ե՛ր քան զօր իցէ արդեօք վեհագոյն»։ Ապա բազմերանգ ու վառվառն գոյներով կը հիւսէ Մխիթարայ կենսագրականը. կը ցուցնէ անոր ձիրքերուն վեհափառութիւնը, մերթ ընդ մերթ համեմատութեան դնելով ազգային պատմութեան ու մատենագրութեան երեւելի անձնաւորութեանց հետ:

Կ'աւարտի ճառը, և Նուագախումբն իսկոյն կը հնչեցնէ M.^o Ponzilacqua-ի շարագրած «Inno Mechitar»-ը, ձայն տալով Աքանագեան աշխարհին՝ որ թուրքի մահակերպ թմրութիւնը, մանաւանդ թէ արթնցնէ իր քաջազանց որդիները, վասն զի անկիւր մշտափայլ արփի մ'ունի Սերաստեան ջահը, Արամեանց Հայրը՝ Մխիթար... Կը յաջորդէ Նորընծայարանի պատենկելի մը կողմէ լաւ արտասանուած «Ռանահոյդ մանուկը»։ Բնականօրէն կը պատկերացնէր Մարիամու և Մանասէի յար և նման տեսիլը՝ յանձին փոքրատի Մխիթարայ: Ապա փայլուն կերպով Նուագախումբը կը լսեցնէ Sinfonia մը Barbieri di Siviglia — էն: Թառալ կու գայ Մ — Ռ. Վարժարանէն Հրանդ Սենեկապետ, և իր ընկերակիցներուն կողմանէ կ'ուղղէ «Առ Մխիթար» աշխարհաբար ընտիր քերթուած մը: Թետոյ նորընծայացու աշակերտ մը՝ զրաբար կ'արտասանէ՝ «Մովսէսուի ի Հանդիման արեւուն...» վերնագրաւ քերթուած մը: Մխիթարայ ուղեւորութիւնն էր դէպ ի Աղլիականի թագուհին, անկէ խնդրելով՝ ինչ որ Նախախնամութիւնը անոր Ուխտին ապագայ ապաւնէ սահմանած էր արդէն: Վանական աշակերտաց խմբերը այս անգամ Մեծ Սերաստացու յարկին մարթանք մը կը նուագէ:

Եւ ո՛վ քան զՄխիթար կրցած էր քաջ ըմբռնել ու գործադրել այն սկզբունքն ու վարդապետութիւնը՝ թէ կրօնից և հայրենեաց սէրը օսկեղէն անքակտելի շղթայով մը իրարու զօդուած պէտք է ըլլան, և թէ մին՝ առանց միւսին՝ և ոչ Աստուծոյ հաճելի կրնար ըլլայ: Շատեր կան՝ որ իրենք

գիրենց հայրենասէր կը կարծեն և ուրիշներուն ալ հայրենասիրութիւն կը քարոզեն՝ առանց խորապէս ըմբռնած ըլլալով թէ ո՛ր կը կայանայ այն։ Իմաստալից բանախօսութեամբ զայդ ահա պարզեց Հ. Թադէոս վ. Թովմանեան, նիւթ առնելով «Հայրենիքի պաշտօնը»։

Կարծես Հայ Աշխարհի մէկ գետն էր՝ որ կը հնչեցնէր այժմ իր ալիքներուն մեղմօրօր ձայնը Ponzilacquaի դաշնակաւոր նշողանքներուն տակ. — *Sulle rive dell'Arax.* ահա նուագախումբին հրգը, զոր վերոյիշեալ մտեստրօն շարադրած էր՝ ներշնչուելով հայկական ծանօթ մօդիւններէ։ Ու մինչ այդ գեղեցիկ և անոյշ տպաւորութեան տակ էինք՝ հանդիսականք նոր հաճութեամբ մը ևս լսեցին Նորընծայարանի մանուկէ մը՝ այնքան բնականօրէն արտասանուած զրաբար ոտանաւոր մը, որ Տիրամօր առ Միւրթար ձայնած «Եղիցի»ն էր։

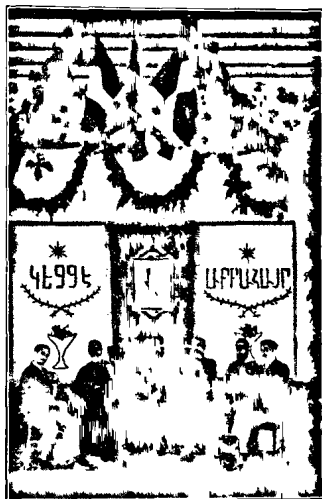
Յայտագրին վերջն հասած էինք և ահա գեղեցիկհանդէսին ականակուռ պսակն եղաւ Հ. Աթոռակալ վարդապետին բանախօսութիւնը, որ պայծառօրէն պատկերացնելով Միւրթարայ մեծութիւնը իր շնորհափայլ հոգւոյն և զործոց մէջ՝ խրախուսեց զամենքը՝ հետեւելու անոր չքնաղ օրինակին, և ճիշդ անոր պէս բարձր բռնելու կրօնքն ու ազգութիւնը։

*
**

Քարերարուած սիրտ մը՝ որ ազնիւ է՝ չի կրնար անշուշտ անտարբեր մնալ հանդէպ իր երախտաւորին։

Օրեր առաջ եռանդուն պատրաստութիւններ տեսուեր էին նաև հոն՝ ուր մեր խոշտանգուած Ազգին բիւրաւոր բեկորներն փոքրիկ խումբ մը հովանաւորուած են Միւրթարեան Ուխտիս խնամոց տակ։ Այն որբերը՝ որոնք Տառապանքի ճիրաններէն փրցուած և քանի մը տարիէ ի վեր յանձնուած էին Միաբանութեան անմիջական հոգածութեան, և վերջին վտանգներու պահուն մեծամեծ զոհողութեամբ փոխաւըրուած էին Միաբանութեան հովասուն

վայրը ի Ֆիէսոյ՝ զգացած էին մեծ պարտականութիւն մը դէպ ի այն լուսաւոր արփին, որ կը ջերմացնէր իրենց սառած անդամները, կը կազդուէր իրենց վշտալից սրտերը, կենաց կու տար անոնց նուազեալ աչքերուն։ Անոնք կը զգային այն ջերմութիւնը, այն լոյսը, որ կը բղխէր

Համդլսասարանի Ֆիէսոյի Որբամոցին

անտեսանելի՝ բայց մօտաւոր կղզեակէ մը, որ ինքնին իսկ տապան մ'էր նոյն ինքն Մեծին Միւրթարայ՝ որ ըստ իւր անունն նշանակութեան եղած էր իրօց միւրթար մը մեր տարաբարտ ազգին։

Գարնանային սքանչելի բնութիւնը՝ Երկունքին պարգեւն էր որբերու այդ զգայուն հանդէսին (Մայիս 8)։

Վարդապետներէս կազմուած պատուիրակութիւն մը զացինք Ս. Ղազարէն. միասին կը տարուէր նաև Տպարանի Տեսչութեան առ Որբանոց ընծայուած Միւրթարայ գեղանկար իւղաներկ պատկեր մը։ Նոյնպէս Մ. Իսափայլեանէն կը հասնէին երկու վարդապետներ. իսկ Բատուա-

յէն՝ տեղւոյն Գործակալ Վ. Ը. և հաշուապահայր, Հրաւիրուած էր նաև Ֆիէնսոյի ժողովրդականութիւն, Գիւղականութիւնը ներկայացուցիչն ու տեղւոյն բժիշկը:

Առտուան ժամ 10ին Որբանոցին առջև հասանք. մուտքին ցով երկու սկաուտ պահակներ բարեի կեցած էին, մինչ անդին շքեղ ծառուղիին մէջ երկուստեք շարուած էին սկաուտներու խումբը, ամբողջ աշակերտութիւնը: Կը մօտենանք անոնց և ահա խմբականութիւն սուրիշը կտրուկ ազդանքն մը կ'ըլլայ, որուն կը յաջորդեն « Պատարաստ, բարե . . ա՜ն » խօսքերը և իսկոյն կ'ողջունենք իրենցմէ: Պալատին ճակատը զարդարուած էր ֆանաւայապետական, հայկական և իտալական դրօշներով:

Ժամ 11ին հրաւիրեալը առաջնորդուեցան Հանդիսավայր, որուն մէկ մասը ծաղիկներով ու կանաչներով պնդուած Թատերահամի վերածուած էր. մէջտեղը պատէն կախուած էր Միխիթարայ գծուած մեծ պատկեր մը, որուն երկու կողմերը տերևներով զրուած էին կեցցէ... Արքայհայր:

Յայտագիրը՝ որ երկու մաս ունէր՝ սկսաւ Բամ փոքրատն խմբերգով. առաջինը բանաստեղծութիւն մ'էր, զոր ըրաւ որբերէն մին՝ Գ. Փարթամնան:

Միխիթար Աբբահայր — բսաւ ան — այո՛ մեռաւ, բայց ճիշդ այն իմաստով՝ ինչպէս ցորենի հասակը կը մեռնի պարարտ ու բերուն հողին մէջ. կ'անհետանայ ան, բայց բազում արգելանք առաջ կը բերէ: Անոր մահը, անմահութեան դրօշմ դրաւ ամբողջ Հայութեան վրայ: Միխիթար կարծես նախագագաթն ունեցաւ հայու կեանքին սպառնացող ապագայ փոթորիկին, և անոր համար կանգնեց Ա. Ղազարով գեղատեսիլ կղզեակին վրայ լուսափայլ փարոս մը, հայութեան ալեծուփ նաւակին իբր առաջնորդ: Այսօր Որբան մեծ եղաւ հայ ազգին համար ալէկոծու թիւնը, փոթորիկին սաստկութիւնը, այնքան յուսադիրք ու փրկարար եղաւ Աբբահայր այդ լուսամասնէն փարոսը: Մենք՝ այդ կատաղի ալէկոծութեան դժբախտ զոհերս ու բեկորներս պահ մը յաւէտ կորսուելու և քնանքնուելու դատապարտուած՝ այսօր Ա. Աբբահայր պաշտելի յիշա-

տակին ստուերին տակ ուպաստանած և ձեր հայրանամ գուրգուրոտ հոգածութեանց շնորհիւ կը զգանք մեր սրտին մէջ վերապրումի քաղցր նշոյլը, կեանքի ժպիտը, հայու կեանքի փթթումը: Թէեւ Մայր Հայրենիքէն հեռի, թէև օտար հողի վրայ, կարծես մեր հայրենիքի քաղցր շունչը կը ծծենք, մոռնալով մեր բացազայ ծնողներուն ու սիրելիներուն կարօտի մարմաշը . . . Թող խայտան ուրեմն և այսօր մեր մարտիրոս ծնողաց հողիները, տեսնելով իրենց սրտի հատուկներու իբր ճշմարիտ հայ ապրիլը, զերծ օտաւրանալով վտանգէն ձշմարիտ հայերու խնամքին տակ հայ կ'ապրինք, հայ պիտի մենկնիք, ի հեճուկս մեր վատ և անզուժ թշնամոյն . . .

Ապա դառնալով իր ընկերներուն գոչեց.

Փորբիկ եղբայրներ, Միխիթար Աբբահայր խնկելի յիշատակը արժանապէս փառաւորելու համար՝ ուխտենք այսօր հանդիսապէս՝ արժանի և պատուաբեր գաւազներ ըլլալու այն ազգին՝ որուն անմահութիւնը գնուեցաւ միխիթարներու վեհ մահուամբը: Ուխտենք վառ պահել Միխիթարայ սուրբ յիշատակը մեր սրտերու ամենէն փափուկ ծալքերուն մէջ: Այսօր մեր բոլոր մեռելներու կիօրէ հուրը թող ի մի ձուլէ բոլոր հայ սրտեր միաբերան ազապակելու: (Որոհեալ ըլլալ Միխիթար Արքայհայր անմահ յիշատակը. կեցցէ՛ Միխիթարեան Միաբանութիւնը. կեցցէ՛ յաւերժ Հայութիւն:

Այս գեղեցիկ ու խանդավառ խօսքերը հանդիսականաց շառաչալից ծափերուն մէջ գտան իրենց արձագանգները: Երգուեցաւ անմիջապէս խմբերգով երկմայն «Ազնիւ ընկեր» մը: Յետոյ մէջտեղ արտասանուեցաւ Հ. Ալիշանի «Հայ հանձար»ը մէկ քանի որբիկներու կողմանէ յալորդարար, իւրաքանչիւրը տալով միանգաւ մայն իմաստներու արտայայտութիւն՝ մերթ գողտրիկ ու մերթ աշխոյժ ձևերով: Շատ հաճելի անցաւ նաև Պետրոս Նուրիխանի երգած «Միամտի մը արկածներ»՝ ֆրանսեիէն մեներգը: Նոյնպէս յուգիչ էր խմբերգին հայ գաւառացի «Կալի երգը»: Տօքթ. Ն. Սերովբեանի արինգով նուագած «Ave Maria»ն՝ կարգացոյցին միջակէտը դրաւ:

Երկրորդ մասն սկսաւ Ռ. Ծանկեանի «Ներքող ի Մխիթար» ուղերձով: «Զարբիր աշխարհ» խմբերգէն վերջ կար «Խայտառ ու մանկիկ» զուգանուագն ու «Պայտառ ու Պոքրպոն» տրամախօսութիւնը: Վերջին երկուքը՝ ֆրանսերէն լեզուով էին: Հաճութեամբ լսուեցաւ ուրիշ հայ գաւառական խմբերգ «Հովոյի երգը»: ապա Տօցթ. Սերովբեան սրինգով նուագեց նաև Շոքոնի Վալսը: Վերջին արտասանութիւն մ'եղաւ Գ. Պաղտատարեանի «Խօսք առ Մխիթար»ը, որմէ ետք հետաքրքրական էր «Սկատարած ամպոց»ը, զոր մինչ խմբերգը կը նուագէր՝ մէջտեղ մէկ գծի վրայ շարողած երեք սկաւռտներ՝ միաժամանակ՝ բազմակերպ ձեւերով և հաւասարաչափ շարժմամբ կը մարմնաւորէին երգուած բառերուն միտքն ու նշանակութիւնը՝:

Գոհութեան վերջնական ծափերը կը լսուէին այլևս:

Հուսկ Հ. Գարբիէլ վարդապետ Նահապետեան դառնալով որբերուն՝ Միաբանութեան ուրախակցութիւնը յայտնեց անոնց զգացումներուն համար, զորս արտայայտեցին՝ ի պատիւ Եր. Հիմնադրին սարքուած այդ յաջող հանդիսին մէջ: Մաղթեց և յորդորեց՝ որ պատկեն ստուգիւ ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ Ուխտիս կատարած բարոյական ու նիւթական մեծ գոհողութիւնները: Զանազան կազմուիլ օգտաշատ անդամներ թշուառ Հայութեան՝ որ այսուհետեւ իրենցմէ՛ կը սպասէ իր երջանութիւնը:

Յորեկին տրուեցաւ ընտիր ճաշ մը, որուն ներկայ եղան բոլոր հրաւիրեալները: Խօսուեցան բաժակաճառեր՝ ներքողելով զՄըխիթար, անոր ձեռակերտը և Բենեդ. Ժե. Որբանոցի օրինակելի կարգապահութիւնը: մաղթանքներ ուղղեցին նաեւ մեր Ազգին շուտափոյթ վերածնութեան:

1. Հաճութեամբ կ'արձանագրենք նաև այն ազնիւ տոածութիւնը, զոր ունեցած էր Մ. Ռաֆայէլեանի Մեծ. Տեսուչը, միասին տանելով լուծականոր աշակերտներէն Գ. Պ. Եղապեան, ինչպէս նաև սրբգաւառ և Հմար. Ուս. Պ. Խաչիկ Աւետիս, որ հանգէտներու պատուէ գեղեցիկ կտորներ նուագեցին:

Այս ամենուն ի պատասխան՝ ոտք ելաւ Որբանոցին Տեսուչն Հ. Յակոբ Վ. Տիրոյեան, շնորհակալութեան արտագին բառեր ուղղելով մասնաւորապէս Ֆիլեսոֆի ներկայացուցիչներուն, այն սիրալիւ հիւրընկալութեան, գորգուրանքին ու դիւրութեանց համար՝ զորս ցոյց կու տայ առ հասարակ տեղւոյն ժողովուրդը հանդէպ հայ Որբանոցին:

Երեկոյեան մօտ հովասուն ծառերուն տակ կատարուեցան սկաւռտական մարզանք ու զանազան խաղեր՝ զուարթ և հաճելի ժամանցներ ընծայելով հանդիսատեսներուն:

Հասած էր մեկնումի պահը. պէտք էինք բաժնուիլ մեր սիրելի որբերէն: Անոնց դարձեալ կը խմբուին, և առտուան պէս կ'ողջունեն զմեզ մեր անցքի պահուն: Կը թողունք զիրենք, բայց հետերնիս սիրալիւ ու քաղցր յիշատակներ տանելով իրենց տօնախմբութենէն:

Պէտք է բռնեք. ձեռք բերուած յաջողութիւնները իսկապէս շնորհաւորելի կը դարձնեն Որբանոցի տեսուչ Հ. Յակոբ Վ. Տիրոյեան և իր Մեծարգոյ գործակիցները, որոնք ամէն ջանք թափած են Եր. Հիմնադրին յիշատակը արժանապէս փառաւորելու համար:

* *

Բայց դեռ չհեռանանք մեր որբերէն. շարունակենք հետեւի իրենց քայլերուն:

Անոնք դեռ ցարդ Ս. Ղազար այցելած չէին. աշպիսի բազմութիւն մը փոխադրելու էական միջոցները կը պակսէին մեզ. և նոյն իսկ ժամանակն ու եղանակը շատ յարմար չէր օրագրաւորի:

Սակայն այն առաջին կարճատեւ ակնարկը՝ զոր կրցած էին հեռուէն ուղղել կղզեակիս՝ (երբ զիրենք Պոլսէն փոխադրող շոգենաւը կ'անցնէր Ս. Հեղինէի առջեւէն) հուժկու կարօտանքով մը հրդեհած էր սրտերնին: Այդ բոլորները դեռ երազ կը թուէին իրենց. անոր համար օր առաջ

կը փափագէին հանգստեամբ մօտէն վայելի Մխիթարայ սրբանուէր ձեռակերտը:

Փարնանային չընազ եղանակէն աւելի ինչ յարմար ժամանակ՝ այդ արդար փափագին գոհացում տալու: Մանաւանդ թէ յարմարագոյն առիթ մը որ կար՝ Մայիսեան զբօսապտոյտի համաշխարհային սովորոյթն էր: Այս մտքով ահա՝ փոխադրութեան ձրի միջոցներ հայթհայթելու ջանքեր ալ եղան նախապէս. զժրախտաբար, սակայն, այնքան գոհացուցիչ արդիւնք չունեցան:

Բայց չէ՞ որ կոյր թոչունին բոյնը Աստուած կը շինէ, ինչպէս կ'ըսէ առածը:

Ուխտիս Ընդհ. Քարտուղարը ուղղակի ներկայացաւ Հիւսիսային Ազրիականի Ընդհ. Հրամանատար Մովսէսկալին — որուն կեդրոնը Վենետիկ է — և յայտնեց Միաբանութեան փափագը, խնդրելով քաղաքիս Զին. Նաւարանի շոգենաներէն մին՝ մէկ օրուան համար՝ « Բենեդ. Ժե. » Որբանոցի տրամադրութեան տակ, որպէս զի սա կարենար այցելել Մայրավանքս:

Երկու օր վերջ յիշեալ Նաւարանի կեդրոնատեղիէն հետեւեալ պատասխանը կը հասնէր.

Դրօշակիբ

Ն. Վ. Գերբազոյն Հրամանատարի
Հիւսիս. Աշրիականի Նաւարանին

Վենետիկ 12 Մայիս 1923

Պատիւ ունիմ հաղորդել Ձեզ, որ Ն. Վանուրիսն Մովսէկայ Մարդոյալ յանձնաբարձ է Զինուորական Մովսէսիկէ Հրամանատար Դեր—Մովսէկայ Կոմս Լովսէկալիին, որպէս զի իբրեկ զուտ քացաւիկ շնորհ՝ կառնեալ շոգենա մը տրամադրել « Բենեդ. Ժե. » Որբանոցին, անոր առաջիկայ այցելութեան համար՝ զոր պիտի ընէ ի Վենետիկ, Դեր—Մովսէկայ Լովսէկալիին հաւանեցաւ խընդիրին. ուստի կը գրեմ Ձեզ՝ խնդրելով որ համէք նշանակել պտոյտին օրը, ժամն ու

տեղն՝ ուր պիտք է շոգենաը՝ գտնուի. և երկ կարելի է՝ ետե քէ սրբաւն տունն պիտի ծառայէ, ինչպէս ետե միտս ամեն տեղեկութիւն՝ զորս Դեր կարեոր կը դատիք, որպէս զի Ն. Վան. Մարդոյալ կարեւոր ճշգրիտ հրահանգներ տալ Մովսէսիկէ Զին. Հրամանատարին:

Ն. Վանուրիսն մեծապէս շնորհակալ կ'ըլլայ զիքն յիշած ըլլալնայ համար և յարգանքներ ունի:

Մեծարեալ հաստատօր

Մովսէս ԵՄԱՍԿԱԼ

Մ. ՄԵՐԳԱՐԻՆԻ

Մեծարող Ն. Յ. Ազեր

Ընդհ. Քարտ. Մխիթ. Միաբանութեան
Ի Ս. Ղազար

Ասոր վրայ կ'որոշուի անմիջապէս՝ իբր զբօսապտոյտի օր՝ Մայիս 15ը, և պատրաստուելով ամբողջական ծրագիրը՝ կը ներկայացուի Նաւարան. նոյնը կը հաղորդուի նաեւ Որբանոցի Մխիթարեան Վարչութեան:

Որը երեքշաբթի է. սահմանեալ ժամուն կը մեկնի ամբողջ Որբանոցը Ֆիէստայն յատուկ տրամուղիով՝ լուկ մասնաւոր զեղչով մը՝ մինչև ի Ֆուզինա, ուր պատրաստ կը սպասէ Մովսէկալէն զրկուած շոգենաը՝ երկու սպայ — նաւապետներու ղեկավարութեան տակ: Այսպէս զուարթ ճամբորդութիւն ալ կ'ընեն մինչև Վենետիկ:

Շոգենաը Zattere—ի նաւամատոյցը կանգ կ'առնէ, ուր զմաւորելու եկած է Մ. Ռափայելեանի Փոխ—Տեսուչը, որ կ'ընկերէ որբերուն մինչև Վարժարան. Հոս՝ Տեսչութենէն կ'ընդունուին և ապա նախաճաշ կը տրուի իրենց: Ս. Ղազարէն Դպրոց կը հասնին նաեւ Վարժապետներ, որոնց առաջնորդութեամբ կը մեկնին յետոյ քալելով դէպ ի Պատրիարքարան:

Դասիւնէն մէջ կ'ընդունուին Վան.

կը փափագէին հանգստեամբ մօտէն վայելի Մխիթարայ սրբանունը ձեռակներտը:

Փարնանային չընազ եղանակէն աւելի ինչ յարմար ժամանակ՝ այդ արդար փափագին գոհացում տալու: Մանաւանդ թէ յարմարագոյն առիթ մը որ կար՝ Մայիսեան զբօսապտոյտի համաշխարհային սովորոյթն էր: Այս մտքով ահա՝ փոխադրութեան ձրի միջոցներ հայթհայթելու ջանքեր ալ եղան նախապէս. զժրախտաբար, սակայն, այնքան գոհացուցիչ արդիւնք չունեցան:

Բայց չէ՞ որ կոյր թոչունին բոյնը Աստուած կը շինէ, ինչպէս կ'ըսէ առածը:

Ուխտիս Ընդհ. Քարտուղարը ուղղակի ներկայացաւ Հիւսիսային Ազրիականի Ընդհ. Հրամանատար Մովսէսկալին — որուն կեդրոնը Վենետիկ է — և յայտնեց Միաբանութեան փափագը, խնդրելով քաղաքիս Զին. Նաւարանի շոգենաներէն մին՝ մէկ օրուան համար՝ « Բենեդ. Ժե. » Որբանոցի տրամադրութեան տակ, որպէս զի սա կարենար այցելել Մայրավանքս:

Երկու օր վերջ յիշեալ Նաւարանի կեդրոնատեղիէն հետեւեալ պատասխանը կը հասնէր.

Դրօշակիբ

Ն. Վ. Գերբազոյն Հրամանատարի
Հիւսիս. Աշրիականի Նաւարանին

Վենետիկ 12 Մայիս 1923

Պատիւ ունիմ հաղորդել Ձեզ, որ Ն. Վանուրիսն Մովսէսկալ Մարդոյալ յանձնաբարձ է Զինուորական Մովսէսիկէ Հրամանատար Դեր—Մովսէսկալ կոմս Լովսկիլիին, որպէս զի իբրեկ զոտ քացսեփկ շնորհ՝ կաբեկայ շոգեկաւ մը տրամադրել « Բենեդ. Ժե. » Որբանոցին, անոր առաջիկայ այցելութեան համար՝ զոր պիտի ընէ ի Վենետիկ, Դեր—Մովսէսկալ Լովսկիլիին հաւանեցաւ խրեղիրին. ուստի կը գրեմ Ձեզ՝ խնդրելով որ հաճիք եշանակել պտոյտին օրը, ժամն ու

տեղն՝ ուր պիտք է շոգեկաւ: Գտնուի. և երկ կարելի է՝ ետե քէ սրբաւն տունն պիտի ծառայէ, ինչպէս ետե միտս ամեն տեղեկութիւն՝ զորս Դեր կարեկոր կը դատիք, որպէս զի Ն. Վան. Մարդոյալ կարեկայ ճշգրիտ հրահանգներ տալ Մովսէսիկէ Զին. Հրամանատարին:

Ն. Վանուրիսն մեծապէս շնորհակալ կ'ըլլայ զիքն յիշած ըլլալնայ համար և յարգանքներ ունի:

Մեծարեալ հաստատօք

Մովսէսկալ ՏԵՂԱՅԱԼ

Մ. ՄԵՐԳԱՐԻՆԻ

Մեծարող Ն. Յ. Ազեր

Ընդհ. Քարտ. Մխիթ. Միաբանութեան
Ի Ս. Ղազար

Ասոր վրայ կ'որոշուի անմիջապէս՝ իբր զբօսապտոյտի օր՝ Մայիս 15ը, և պատրաստուելով ամբողջական ծրագիրը՝ կը ներկայացուի Նաւարան. նոյնը կը հաղորդուի նաեւ Որբանոցի Մխիթարեան Վարչութեան:

Որը երեքշաբթի է. սահմանեալ ժամուն կը մեկնի ամբողջ Որբանոցը Ֆիէստայն յատուկ տրամուղիով՝ լուկ մասնաւոր զեղչով մը՝ մինչև ի Ֆուզիւնա, ուր պատրաստ կը սպասէ Մովսէսկալէն զրկուած շոգենաւր՝ երկու սպայ — նաւապետներու զեկալաբութեան տակ: Այսպէս զուարթ ճամբորդութիւն ալ կ'ընեն մինչև Վենետիկ:

Շոգենաւր Zattere-ի նաւամատոյցը կանգ կ'առնէ, ուր զիմաւորելու եկած է Մ. Ռափայելեանի Փոխ—Տեսուչը, որ կ'ընկերէ որբերուն մինչև Վարժարան. Հոս՝ Տեսչութենէն կ'ընդունուին և ապա նախաճաշ կը տրուի իրենց: Ս. Ղազարէն Դպրոց կը հասնին նաեւ Վարժապետներ, որոնց առաջնորդութեամբ կը մեկնին յետոյ քալելով դէպ ի Պատրիարքարան:

Դահլիճին մէջ կ'ընդունուին Վան.

Պատրիարք Լա Ֆոնդէն Միլանաւորէն, որ խրախուսիչ խօսքներով կը մխիթարէ և կ'օրհնէ զիրենք, ու կը նուիրէ՝ ամենուն մէջ մէկ սրբազան պատկեր։

Ն. Վսեմութենէն հրաժեշտ առնելէ վերջ հետզհետէ կ'այցելին նաեւ Ս. Մարկոսի Տաճարը, Դքսական պալատն ու հարուստ Զինարանը և ապա կ'ուզուին դէպ ի վնասակոյ նաւարանը, ուր իրենց մասնաւոր յարգանքներն ու շնորհակալութիւնները պիտի ներկայացնեն ինչհ. Հրա-մանատար Մովակալ Մորզալայի ժամ 12 է. մեր որբերուն ընդունելութեան յատկացուած ժամն է։ Եւ ահա կու գայ Ն. Վսեմութիւնը երկու պատուակալ սպանեւրով. խմբապետին կողմէ ազդանշանը կը տրուի և սկսուտները բարեի կը կենան։ Մովակալը փոխադարձ կ'ողջունէ և յետոյ իր հետեւողներով խումբը կը դիտէ. կը գովէ անոնց կազմն ու ճշդականութիւնը, հարցումներ ընկելով միանգամայն ընկերացող վարդապետներուն։ Հուսկ ամենուն ուշադրութեան մէջ կը սկսի ուղղել այս անակնկալ խօսքերը.

Շատ ուրախ եմ որ կը տեսնեմ այս պատանիները, որովհետեւ կը յիշեցնեն ինձ այն օրերը՝ երբ ի Կ. Պոլիս կրցայ բարիք մ'ընել իրենց։ Ես ինչ բարիք որ ըրի՞ ատկեայ պէտք էիմ ըսել, որովհետեւ բարիքն ընելու է և ոչ ըսելու։ Միայն մէկ բանի վրայ որ շատ ուրախ եմ և կը պարծիս՝ այս է, թէ մինչ ուրիշ ամէն տէրութիւններ եպիսկոպոսանաւորութեամբ մը թողգեցին՝ Հայերը թուրքերու շարդարար սուրին առջև՝ ես ձեռքս եկած բարիքն ըրի և օգնեցի փրկելու զիրենք¹։

Ազնուասիրտ Մովակալին խօսքերը կ'ենթադրուի թէ ինչպիսի խոր տպաւորու-

թիւն կ'ընեն ներկաներուն վրայ, որոնք կը փութան անգամ մը ևս կրկնել իրենց սրտագին երախտագիտութիւնը։ Յետ մասնացանկու իրենց յարգալի մեծարանքները՝ մինչ որբերը մեկնելու վրայ են դէպ ի դուռ՝ Ն. Վսեմութիւնը փափագ կը յայտնէ վայրկեան մ'ալ դեռ ետեւէն անոնց սկսուտական զնացքը դիտել։

Դարձեալ նոյն շոգենաւն է որ զիրենք կ'առնէ նաւարանէն ու կը տանի դէպ ի Ս. Ղազարու կղզեակը։

Ժամ 12 է. վանականը կը ճաշեն. յանկարծ կը լսուի փողերու և թմբիկի ձայն. Որբանոցը վանք հասած է։ Առաջին այցելներին Մխիթարայ տապանին տուեր ու երգել են « փոռք թեզ Աստուած »։ Յետ սեզանի՝ վարդապետներս՝ պաշտօնական ողջոյններով կ'ընդունուին սկսուտներէն։ Քիչ վերջ սեղանատան մէջ կոկիկ ճաշ մը կը տրուի իրենց։

Ապա մինչեւ ժամ 4½, հայ կղզւոյն մէջ կ'անցընեն ուրախ զուարթ, կարծես զգալով պահ մը իրենց զիրենք փոքրիկ Հայրենիքի մը մէջ։ Այդ ժամանակամիջոցին՝ սկսուտական մարզանքներով և զանազան խաղերով հանձնի ժամեր ընծայեցին մեզ վանքիս քառանկեան մէջ, վասն զի նոյն պահուն անակնկալ անձրեւ մը սկսաւ. ո՞ր գիտէ, թերեւ խորհրդանշելու համար այն ցաւը՝ զոր միշտ անբաժան ունի մէն մի որբ իր ամէն ուրախութեանց հետ։ Այցեցիցին կղզեակիս բոլոր վայրերը և հուսկ՝ Գրատան մէջ կրկնեցին Մխիթարայ մահուան տարեդարձին առթիւ Որբանոցին մէջ կատարուած հանդէսէն մասեր։

Այսպէս վանքիս մէջ անմոռաց ժամեր անցընել վերջ՝ հրաժեշտի ողջոյններով և զոհութեամբ մտան շոգենաւը՝ որ կը սպասէր կղզւոյս նաւամատոյցին առջև։

Ինկերեցիներ իրենց նաեւ վարդապետներէս խումբ մը, և ըստ ծրագրին՝ ուղղուեցանք ի Լիտայ. Հոն նաւամատոյց եկած էր վնասակոյ կաթողիկէ Սկսուտներու հրամանատարը, որ ցաւ յայտնեց թէ իր խումբերէն մասնաւոր ջոկատ մը նաւակով

1. Պարագ կը համարէիք հրապարակաւ ևս ըսել որ Ն. Վսեմութիւնը արժանի է Հայութեան համակրանքին ու յարգանքին, վասն զի երբ ի Պոլիս իտալական նաւատորմէն լինէ. Հրամանատարն էր՝ ստուգել ամէն աշխուհիւթիւն ընծայած էր իր կողմանէ ամփոփել ու սեղմել տալու՝ ըստ կարեւորէն՝ Հայ Տառապանքի մասնախմբի սանձանները, ինքն է զարձեւալ որ մեր «Ինքեց. Ժե» շատատուութեան որբերուն համար յիշել տուեր է համազգեստ և այլն։

Լիտույ իրենց դիմաւորութեան եկեր է՝ բայց ճամբան անձրկէն թրջուելով ստիպուեր էր ինք՝ ի գոհութիւն անոնց ծնողներուն՝ ետ դարձնել զանոնք։

Բայց արդէն մաքրուած էր օդը. ուստի մեր սկաւտները Լիտույի մայր պողոտային երկարութեամբ գնացք մը կատարեցին. և ահա ճիշտ այս պահուն վննետկոյ վերոյիշեալ սկաւտներէն երեք հոգիէ պատուիրակութիւն մը հասաւ և մերիններէն

լսելով որ սկաւտներ կը գտնուին հոս՝ անմիջապէս ետ դարձեր ու եկեր է գտնելու զձեզ։

Բայց չատ աւելի մեծ սիրով ու հիացմամբ կ'ուզեմ ողջունել զձեզ իբրեւ չարչարուած ազգի մը գաւակները։ Մենք իտալացիներս՝ որ ձեզի պէս ժամանակին քաշեցինք և կրեցինք օտարին լուծը՝ կ'ըմբռնենք այսօրուան ձեր տառապանքը և սըրտանց կը մաղթենք որ շուտով գտնէք ձեր հայրենեաց անդորրութիւնը։ Ինչպէս որ իտալիա գտաւ իր ազատութիւնն ու պայծառութիւնը՝ այսպէս և ձեր հայրենիքն իր վերջնական ազա-

Մուրատայ և Ռափայելի տարեկամ նուագահանդէսը
Վարժարանի Դիէքոլեամ Դահլիճի մէջ

ընդունուեցան պատիւներով։ Թիշատակութեան արժանի է իրենց հրամանատարին կատարած բանախօսութեան հետեւեալ մասը՝ որ այս էր.

Կ'ողջունեմ զձեզ սրտանց, նա՛ մանաւանդ իբրեւ թողիկէ սկաւտներ։ Դուք աշխարհիս որ կողմն ալ ըլլաք՝ պիտի գտնէք միշտ ձեր եղբայրները, որոնք սիրով պիտի հիւրընկալեն զձեզ։ (Յետոյ ցուցնելով սերժակայ երիտասարդ մը) Ահա ձեզ օրինակ մը այս պարտնը որ ինքն ալ սկաւտ է, ընաւ զերբար չէինք ճանչար և սակայն ճիշդ հիմայ ծանօթացանք և եղբայրացանք իբրեւս։ Հա Լիտույէն միկնելու պահուն

տութիւնը գտնէ. այն ատեն դուք «առաջինք ի մէջ առաջնոց» ինչպէս ըսաւ Ս. Քահանայապետը, այդ ազատ Հայրենիքին մէջ ըլլաք արդէն իսկ պատրաստ ու կազմ և ընտիր քաղաքացիներ Հայաստանի։

Ուրբա՛, ուրբա՛, ուրբա՛ Հայաստանի։

Վերջին խօսքերը պատասխան գտան հայ շրթներէ բարձրացած «Viva l'Italia» աղաղակը։

Շարունակուեցաւ պոռոյտը սկաւտական գնացքով, մինչև որ բոլորակ շրջանով մը հասան նաւամատոյցին ջով։ Այլևս հայ սկաւտներ կը բաժնուէին իրենց իտալացի

եղբայրակիցներէն: Յետ ողջոյնի ամէնը նիս միասին մտանք շոգենաւը: Բնութիւնը զիջած էր բոլորովին և ախորժելի օդը անոր ապացոյցն էր արդէն: Շոգենաւը ճամբայ ելաւ և զրեթէ երեք քառորդէն հասաւ մինչև ի Ֆուզինա: Կարգը մեզի էր իրենցմէ բաժնուելու: Կայարանին ծածըին տակ՝ երկուստեք տունք հրաժեշտի ողջոյններ ու մենք վերադարձանք շոգենաւ, որ առաջնորդեց մինչև վենետիոյ Riva Schiavoni:

Քաղաքին և Լիտոյի ժողովուրդին վրայ տպաւորիչ եղաւ Հայ որբերուն այցելութիւնը՝ զոր տունին «ի ձայն փողոյ և բլրակի» և քակ հայ սրտերու մէջ ուրախութիւնն ու ցաւը՝ անշուշտ անցեալին ընդդիմադիր յուշերով ձուլուած միակ յուզմունքի մը փոխարկուեցաւ:

*
**

Մադիկներու ամիսը ուրիշ նուիրական յիշատակ մ'աւ բերաւ իր հետ:

Մ. — Ռափայելեան վարժարանը գովելի սովորութիւն մ'ունի յատուկ նուագահանդէսով մը յաւերժացնելու՝ ամէն տարի՝ իր զոյգ պանծալի բարերարներուն Մուրատայ և Ռափայելի յիշատակները: Այս տարի տեղի ունեցաւ Մայիս 7ի կիրակին, ժամ 4ին, որուն ներկայ եղան Միաբանութեան անդամներէն զատ վենետիոյ և Լիտոյի հայ զաղութները և օտարազգի բարեկամներ և ծանօթներ: Մեր. Պատրիարքը, Քաղաքային և ուրիշ իշխանութիւններ և ընկերութիւններ՝ իրենց պաշտօնական ներկայացուցիչներն ունէին: Դիէթոլեան Դահլիճը համախմբած էր այսպէս իր մէջ ընտիր բազմութիւն մը: Մերձակայ սրահին մէջ գետնպուած երեք մարմարեայ կիսանդրիները Միթմարայ, Մուրատայ և Ռափայելի՝ զարդարուած էին հայ, իտալական ու վարժարանին դրօշներով:

Հանդէսն սկսաւ անմահ բարերարներուն նուիրուած քաղցրալուր երգով մը, որ հե-

ղինակութիւն է M.o Ponzilacqua-ի, Թառեկն յատկապէս շարադրուած էին՝ տարիներ առաջ՝ մեր Միթմարեան նահատակներէն երիտաւարդ վառվռուն բանաստեղծ Հ. Կարապետ Տէր Սահա-կեանէ:

Այս անտիպ քերթուածը կը հրատարակենք հոս ի յիշատակ մեր սիրելի վառվռունի քերթողին, զեսեղելով իբրեւ պսակ մը իւր իսկ ցօղաթուրմ հողակոյտին վրայ:

Յաղթութեանց նետ դիցեացական զենքերու,
Փառքերուն նետ նաճարի,
Սէր բարբար, անմահութիւնը թող երգեն
Աւերակներն կայրեն:
Ջեր սրբոյն մէջ ատուածային քարութիւն
Իլաւ պատգամ ընծայել.
Այս ափին վրայ ծաղիկն ենք ձեր երգին,
Անմահ Մուրատ — Ռափայել:
Արքունիքներն Արեւիքի քցուեցան
Որդիներուդ և բոյսին.
Դուք Պատմութիւնն ալ ազգերու փոխելիք
Ճակատագրին նետ որբին:
Ջեր պարտէջն ցօղ և արև կը շնորհեն
Միթմարայ գիշան ու ուշը.
Մեր սրբոյն մէջ յաւերժութեան կը փոխուիք,
Մեզի ձեռնած ո՛վ կհանգիստ:
Նախկին սանուց բոց հողերն մեզ բացին.
Փառքի ամեն արահետ.
Նոր Հայրենեաց ներսն և կամ քանտարեղծ
Ջահով կու գան մեզի նետ.
Հանդիսն ափանց թերանհփայլ թաղուհի,
Ջինջ արևներ ծնող երկինք,
Ջրեանց կրողեակ՝ հայ զիտութեան խանձարուրդ
Ուխտավայրի սուրբ շէրիճ:
Հայրենիքի հողէն ալ ձեզ կարտառվ
Պիտի գարնենք մեր աշփեր,
Ջեր դաւարալի և բոյսին մէջ փնտռուելով
Մեր մահկութիւն, մեր յոյսեր,
Ջեր տաճարին մօտ, բարբար հողերն,
Ափերս ձեռնն ձեզ պըտակ
Ու միշտ կրկնէ ծով մեր սրբոյն արձագանք
Յաւերժական սիրոյ նուագ:

Յաջորդ կտորներն էին Donizetti-ի Ouverture dell'opera «La figlia del Reggimento», Թովմասեանի «Souvenir d'Arménie»-ն և Marcello-ի Ըրդ Սաղմուսը ըստ վերաքննութեան Cheru-

bini-ի, վերջինս՝ խմբերգով, միանգամայն դաշնակի և աղեղնեղ (archi) ընկերակցութեամբ, հոս է որ յայտագրին ա մասը կը վերջանայ:

Ոտք ելաւ յետոյ Վարժարանին Մեծարգոյ Տեսուչը Հ. Գաբր. Վ. Նահապետեան և խաչերէն լեզուով համառօտ՝ բայց կուռ իմաստներով ներկայացուց հրախրեալնեւրուն՝ հանդիսիս գլխաւոր շարժիչն ու նըպատակը, և իր բանխօսութեան վերջակէտ գտաւ հանդիսականներուն բուռն ծափերը: Ապա Նուազախումբն սկսաւ մի առ մի հրամցնել Ֆիսցած կտորները. հիանալի էին Massenet-է երեք մասեր. a; Marcia. b; Air de ballet. c; Angelus: Յոյժ շնորհաւորելի էր նաև Ponzilacqua-ի Ora vespertina-ն այն նրբաբանգ զոյններուն ու փափկիկ նօղաներուն համար՝ զորոնք միաբան արտայայտեցին աղեղներ, տախիլ և արմուկում, մինչև կրկնուելով Bis-երու պնդումին վրայ: Ստոյգ կախարդանք մ'էր՝ զոր ծրագրէն դուրս ազնուօրէն հաճեցաւ պատճառել նաև Քրօֆ. Wolf Ferrari, այնքան փափկօրէն հիւսելով քան նուագելով իր պերճագեղ տաւիղին վրայ երկու զգլխիչ կտորներ, որ են. Presso Molino di Tedeschi և Leggenda di Obertier. անոնք քաղցրահնչուն կաթիլներ կը թուէին՝ քան նօղաներ. այս էր պատճառը խլած եռանդուն ծափերուն:

Յայտագրին վերջաբանը կազմեց Չուհաճեանի «Լիպիկիձի»ն: Որքան ժօտիկ էին հայ սրտերու՝ անոր արտայայտած զգացումները. բայց անոր մեծանուն Հեղինակը զիտցած էր միաժամանակ նոյնքան փառելի դարձնել զայն օտարներուն ևս, ընկղմելով զանոնք իր զմայլանքներուն մէջ: Շատաչալիք ծափերուն ի յագուրդ՝ անգամ մը ևս հաճոյքն ունեցան լսելու նոյն կտորը:

Կ'ենթադրուի արդ, թէ հանդիսականները ինչպիսի՜ անպատում հրճուանքով կը թողուին գեղակերտ Դանիէր, յետ յայտնելու գոհութեան և շնորհակալութեան ջերմագին բառեր հապաղոյթիս կազմակերպչին:

Կէն Մեծարգոյ Վարդապետաց, որ զիտցած էին սքանչելի ժամանց մը պատճառել իրենց:

Ըստ լատին տոմարի Ս. Աթնասա Աղեբասանդրիոյ Հայրապետի օտոնախմբութիւնը կատարուեցաւ այս տարի Մայիս 13 ի կիրակին՝ Հայկական ծիսի շքեղութեամբ՝ Քաղաքիս Ս. Ջաքարիա եկեղեցւոյն մէջ, ուր կը հանգչին Սրբոյն ոսկերքը:

Հայրապետական զահին վրայ ներկայ էր Ն. Վսեմութիւն Լա Ֆրոնզէն Միրանեփառ Պատրիարքը, որ Հաւատամքէն առաջ ամպօնէն գեղեցիկ ներբող մը խօսելով կաթողիկէ Եկեղեցւոյ այդ մեծ ախոյեանին վրայ՝ գեղահիւս թելով մը զօղեց մեր ազգին մարտիրոսագրութեան հետ հետեւեալ բառերով.

Ս. Աթնասի կրած չարչարանքներուն վրայ խօսած ատենս չեմ կրնար չլիշել նաև այն ազգը, որ դարերէ ի վեր այնքան չարչարուեր է միևնոյն քրիստոնէական կրօնքին և հաւատքին համար: Գութ, Սիրիլի Հայես, դուք ամենէն աւելի նմաներ էք Քրիստոսի, ձեր անհուն տառապանքներով չարչարակից ըլլալով՝ Բայց մի յուսահատիք, սիրեցեալք իմ: Ինչպէս Քրիստոսի չարչարանքէն ու խաչէն վերջն եկաւ փառապարզ յարութիւնը, այդպէս ձեր չարչարանքին պիտի յաջորդէ ձեր ազգին յաղթական ու փառաւոր յարութիւնն ալ:

Հուսկ պատարագը կատարուեցաւ՝ յափըշտակելով պահ մը բրովանդակ ժողովուրդին սրտերը արևելածէս արարողութեան ջերմեռանդ ու հրապուրիչ ազդեցութեան տակ:

Հ. Ղ. ՏԱՅԵԱՆ

